

ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम

महाराष्ट्र शासन
उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग,
शासन निर्णय क्र.अपाऊ२००७/प्रक्र ५९०/ऊर्जा-७
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : ११ सप्टेंबर, २००७

प्रस्तावना:

ऊर्जा संवर्धन ही काळाची गरज ओळखून केंद्र शासनाने 'ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१' हा अधिनियम पारित केला असून त्या कायद्याची राज्यामध्ये अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी उर्जा विभागाची आहे

भारत सरकारच्या ब्युरो ऑफ एनर्जी इफिशियन्सशी (BEE) यांच्या अहवालानुसार आपल्या सकल घरेलू उत्पादनात (GDP) १ युनिट वाढ करण्यासाठी जपानच्या ३.७ पट, अमेरिकेच्या १.५५ पट तर आशियाच्या १.४७ पट ऊर्जा खर्च करावी लागते. ऊर्जेची सध्या वापरात असलेल्या उपकरणांची क्षमता (Efficiency) ही खूप कमी असल्याने ऊर्जेचा अपव्यय होतो. याची कारणे म्हणजे ऊर्जेचा दुरुपयोग, कमी कार्यक्षमतेच्या ऊर्जा उपकरणांचा वापर ही आहेत. ऊर्जा कार्यक्षमता वाढीस लागवी या हेतूने केंद्र शासनाने पारित केलेल्या ऊर्जा संवर्धन कायदा २००१ च्या अंमलबजावणीसाठी राज्य शासनाने महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) स "पदनिर्देशित संस्था" म्हणून नियुक्त केले आहे. राज्यात ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ ची अंमलबजावणी करणे, त्याच्याशी निगडित योजना तयार करणे, योजनांची अंमलबजावणी करणे ही जबाबदारी महाऊर्जाची असणार आहे.

शासन निर्णय :

ऊर्जा बचत कार्यक्रमाची प्रभावी अंमलबजावणी होण्याकरिता योजना राबवून ऊर्जा बचतीतून ऊर्जा निर्मिती हे नवीन घोषवाक्य प्रत्यक्षात येऊ शकणार आहे. यासाठी खालील योजना महाऊर्जामार्फत राबविण्यास प्रशासकीय मंजूरी देण्यात येत आहे.

१) ऊर्जा संवर्धन जनजागृती अभियान योजना

राज्यातील विविध क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धनासाठीचा वाव लक्षात घेता सर्व क्षेत्रांमध्ये जनजागृती करणे हे खूप महत्वाचे आहे, राज्यामध्ये ऊर्जा संवर्धनासाठी आवश्यक क्षमता असलेले मनुष्यबळ खूप कमी प्रमाणात असल्यामुळे ऊर्जा संवर्धनाच्या कार्याला गती प्राप्त होत नाही.असे निदर्शनास आल्याने मोठ्या प्रमाणावर ऊर्जा संवर्धनाकरिता जनजागृती अभियान राबविल्यास राज्यातील वीजेच्या मागणी व पुरवठा यांमधील तफावत कमी होण्यास निश्चित मदत होईल.

ऊर्जा संवर्धन कायदा २००१ च्या कलम १५ (ई) व (फ) नुसार ऊर्जा संवर्धनाविषयी जनजागृती करणे, कार्यक्षमऊर्जा वापराविषयी, तसेच ऊर्जा बचतीविषयी माहिती प्रसारित करणे, मनुष्यबळ क्षमता बांधणी करणे, प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे, ही राज्य शासनाची जबाबदारी आहे. याअनुषंगाने विविध क्षेत्रांसाठी ऊर्जा संवर्धन विषयी जनजागृती करणे, सर्व क्षेत्रांची मनुष्यबळाची क्षमता बांधणी करण्यासाठी पुढील योजना राबविण्यास मंजूरी देण्यात येत आहे.

ROTA/H-1650(D) (500-9-2007) -1

C:\Documents and Settings\hp230733\My Documents\Mohan\EC GR.doc -1-

- अ. ऊर्जा संवर्धनाचा प्रचार व प्रसार करण्यासाठी विविध प्रसार माध्यमांचा वापर करणे.
- ब. सर्व क्षेत्रात "ऊर्जा संवर्धन" विषयावर कार्यशाळा आयोजित / प्रायोजित करणे.
- क. दरवर्षी १४ डिसेंबर, हा "राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन दिन" व दरवर्षी १४ डिसेंबर ते २० डिसेंबर, हा "ऊर्जा संवर्धन सप्ताह" साजरा करणे.
- ड. ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात उल्लेखनीय काम करणा-या संस्थास, व्यक्तीस, उद्योगास, शासकीय, निमशासकीय विभागास प्रोत्साहन देण्यासाठी रोख रक्कम व मानचिन्ह इत्यादि ऊर्जा संवर्धन पारितोषिक योजना.
- इ. सर्व क्षेत्रात ऊर्जा संवर्धनासाठी अभ्यास / सर्वेक्षण प्रकल्प राबविणे

२) ऊर्जा बचत कार्यक्रम

खाजगी कारखाने, शासन अंगीकृत उपक्रमे, शासकीय/निमशासकीय इमारती, स्थानिक स्वराज्य संस्था या क्षेत्रांमध्ये सुमारे ३० टक्के ऊर्जा बचतीस वाव आहे. ऊर्जा बचतीसाठी ऊर्जा लेखा परीक्षण करून घेणे हे पहिले महत्वाचे पाऊल समजले जाते. ऊर्जा लेखा परीक्षणात सुचविलेल्या विविध उपाय-योजनांची अंमलबजावणी केल्यास ऊर्जा बचत होऊन कारखान्यातील वीज देयकावरील खर्च कमी होण्यास व पर्यायाने उत्पादन खर्च कमी होण्यास मोठी मदत होते.

अनेक कारखान्यात, शासकीय इमारतीत ऊर्जा लेखा परीक्षण करून घेण्यास प्राथमिकता दिली जात नाही. सदर योजनेअंतर्गत खाजगी कारखाने, शासन अंगीकृत उपक्रमे, शासकीय/ निमशासकीय इमारती, स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी ऊर्जा लेखा परीक्षण करून घेतल्यास व त्यात सुचविलेल्या उपाय-योजनांची अंमलबजावणी करून ऊर्जा बचत साध्य केल्यास त्यांना रुपये २५,०००/- एवढे अनुदान महाऊर्जातर्फे उपलब्ध करून देण्यास मंजूर देण्यात येत आहे.

३) ऊर्जा कार्यक्षम पध्दिवे योजना

महाराष्ट्र राज्यात २००१ च्या जनगणनेनुसार एकूण ४१००० लहान-मोठी गावे आहेत. यात प्रत्येक गावात सरासरी ५० पध्दिवे असावीत, असे गृहीत धरल्यास वार्षिक ५९०० लक्ष युनिट्स पध्दिव्यांसाठी वीज खर्च होतात. गावातील पध्दिव्यांमुळे सुमारे २१० मे.ई. एवढी वीजेची मागणी निर्माण होते.

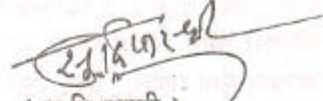
गावातील पध्दिव्यांसाठी सध्या सध्या बल्बचा वापर केला जात आहे. सामान्यता पध्दिव्यांसाठी १०० वॅटचे साधे बल्ब ग्रामपंचायतीमार्फत बसविले जातात. साध्या बल्बची ऊर्जा कार्यक्षमता अत्यंत कमी असल्यामुळे वीजेचा अपव्यय होत असतो, तसेच त्याचे आयुष्यमानही खूप कमी आहे. त्यामुळे वारंवार बल्ब बदलण्याची गरज भासते. ग्रामपंचायतीच्या संबंधीत कर्मचाऱ्यांच्या निदर्शनास आल्यावर अथवा तक्रार आल्याशिवाय नवीन बल्ब बसविणे होत नाही.

साध्या बल्बऐवजी सीएफएल सारखे जास्त कार्यक्षमता असलेल्या दिव्याचा वापर करावयाचा असल्यास १०० वॅट ऐवजी २० वॅटच्या सीएफएलची आवश्यकता असेल. पध्दिव्यासाठी सीएफएल चा वापर केल्यास ८० टक्के वीजेची बचत होऊ शकते. तसेच सीएफएलचे आयुष्यमान देखील अ सुमारे ६००० ते १०००० तास असल्याने वारंवार दिवा बदलण्याची गरज भासणार नाही.

याअनुदंगाने ग्रामपंचायतीच्या पधदिवे योजनांमध्ये ऊर्जा बचत दिव्यांचा प्रचार व प्रसार करण्यासाठी सदर योजनेस मंजूरी देण्यात येत आहे. यासाठी होणा-या खर्चापैकी ९० टक्के खर्च शासनामार्फत मिळणा-या अनुदानातून व उर्वरित १० टक्के खर्च ग्राम पंचायत मार्फत किंवा लोक वर्गणीतून केला जाईल.

सदर योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी जिल्हा परिषद, पंचायत समिती व ग्राम पंचायत यांची मदत घेतली जाईल. जिल्हा परिषदेमार्फत यासाठी मागणी घेऊन त्याप्रमाणे व ५,००० व त्यावरील लोकसंख्येची तसेच शासनाच्या विविध कार्यक्रमात जसे संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान, अक्षय प्रकाश योजना इ. मध्य उत्पुर्तपणे सहभाग घेतलेल्या गावांमध्ये याची प्राथम्याने अंमलबजावणी केली जाईल. यासाठी पधदिव्याचे विशिष्ट तांत्रिक दृष्ट्या योग्य असलेले फिटिंग व भारतीय मानके असलेले २० वॅटचे अथवा उचित क्षमतेचे सी.एफ.एल. यांची निवड करून त्याचा दरकरार महाऊर्जातर्फे तयार करण्यात येईल. महाऊर्जातर्फे अनुदान जिल्हा परिषदेस उपलब्ध करून दिले जाईल, जिल्हा परिषदेने दर करार धारकास कार्यादेश देउन दर करार धारकाने प्रत्यक्ष गावात जाऊन पधदिवे बसवून संबंधीत ग्रामविकास अधिकारी वा सरपंच यांचे स्वाक्षरीसह देयक जिल्हा परिषदेस सादर करेल, सदर पधदिवे व फिटिंग ग्रामपंचायतीस ९० टक्के अनुदानावर उपलब्ध करून देण्यात येतील. जिल्हा परिषदेस त्यांचे निधीमधून दर करार धारकाकडून निश्चीत केलेल्या किंमतीस सदर ऊर्जा बचत पधदिवे खरेदी करण्यास मुभा राहिल. सदर योजना राबविण्याची जबाबदारी संबंधीत जिल्हा परिषदेची राहिल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(सु.दि.पारधी)
कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. महासंचालक, महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण, (महाऊर्जा)
२. सर्व जिल्हाधिकारी
३. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
४. सर्व विभागीय आयुक्त.
५. महालेखापाल म.रा.मुंबई/ नागपूर
६. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ, सुत्रधार कंपनी मर्या., मुंबई.
७. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्या., मुंबई.
८. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती कंपनी मर्या., मुंबई.
९. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्या., मुंबई.
१०. खाजगी सचिव, मा.मंत्री, (ऊर्जा)
११. खाजगी सचिव, मा.मंत्री, अपारंपरिक ऊर्जा
१२. खाजगी सचिव, सर्व मा. मंत्री व सर्व मा. राज्यमंत्री
१३. सर्व मंत्रालयीन विभाग
१४. ऊर्जा विभागातील सर्व कार्यासने
१५. निवडनस्ती